

ARCHEOLOGICKÝ ÚSTAV AKADEMIE VĚD ČESKÉ REPUBLIKY V BRNĚ

PŘEHLED VÝZKUMŮ

54-2

BRNO 2013

PŘEHLED VÝZKUMŮ

Recenzovaný časopis
Peer-reviewed journal

Ročník 54

Vě umě 3

Číslo 2

Issue 2

Předseda redakční rady
Head of editorial board

Pavel Kouřil

Redakční rada
Editorial board

Herwig Friesinger, Václav Furmánek, Janusz K. Kozłowski,
Alexander Ruttkay, Jiří A. Svoboda, Jaroslav Tejral, Ladislav Veliačik

Odpovědný redaktor
Editor in chief

Petr Škrdla

Výkonná redakce
Assistant Editors

Jiří Juchelka, Soňa Klanicová, Šárka Krupičková, Olga Lečbychová,
Ladislav Nejman, Rudolf Procházka, Stanislav Stuchlík, Lubomír Šebela

Technická redakce, sazba
Executive Editor, Typography

Alice Del Maschio

Software
Software

Adobe InDesign CS5

Fotografie na obálce
Cover Photography

Kovový závěsek ve tvaru zvířete (viz obr. 5 na str. 136)
Metallic animal figurine pendant (see Fig. 5 on page 136)

Adresa redakce
Address

Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i.
Královopolská 147
612 00 Brno
IČ: 68081758
E-mail: pv@arub.cz
Internet: <http://www.arub.cz/prehled-vyzkumu.html>

Tisk
Print

Azu design s.r.o.
Bayerova 805/40
602 00 Brno

ISSN 1211-7250

MK ČR E 18648

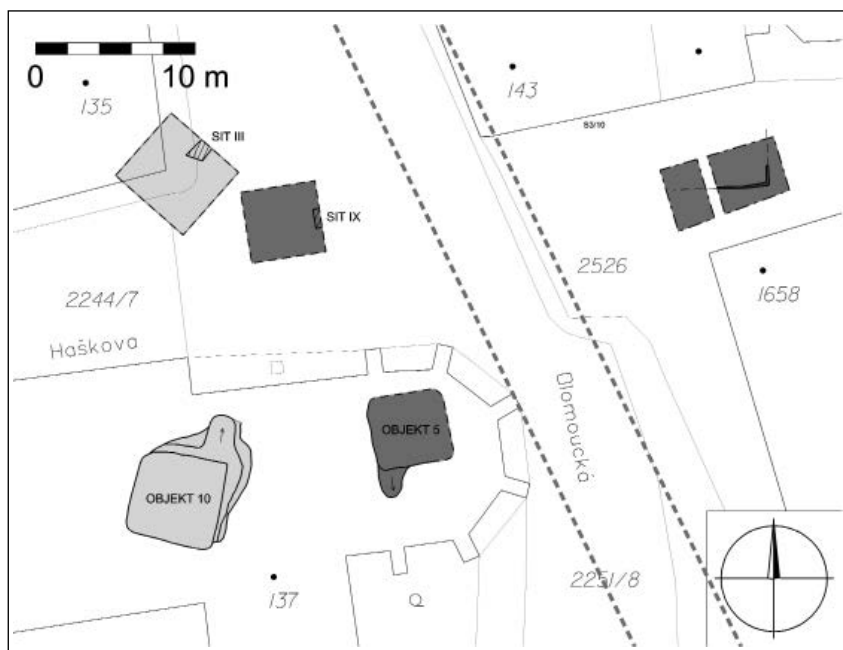
Vychází dvakrát ročně

Vydáno v Brně roku 2013

Náklad 400 ks

Časopis je uveden na Seznamu recenzovaných neimpaktovaných periodik vydávaných v ČR.

Copyright ©2013 Archeologický ústav AV ČR, Brno, v. v. i. and the authors.

Obr. 131. Uničov, Olomoucká ulice. Ideální rekonstrukce prostorových vztahů zahloubených suterénů domů, dřevohliněné stavby (světle 1. pol. 13. století, tmavě 2. pol. 13. století) a průběhu komunikace.

Abb. 131. Uničov, Olomoucká-Straße. Ideale Rekonstruktion räumlicher Zusammenhängen zwischen eingetieften Kellergeschossen der Häuser, des Holz-Erde-Hauses (hellgrau 1. Hälfte der 13. Jahrhundert, dunkelgrau 2. Hälfte der 13. Jahrhundert) und der Straße.

Zájmová plocha leží na jihozápadě původního historického osídlení Sadů. Zejména jižní polovina sledovaných výkopů byla patrně výrazně ovlivněna blízkým tokem Olšavy, která je vzdušnou čarou vzdálená 150–200 m jižně. Zcela na jihu v ulici Vřesové, a také při výkopu u paty železničního náspu, je dosud patrná terénní sníženina, daná meandrující řekou, v novověku přehrazená železničním náspem. Právě s ní je možné spojit recentní odpadní vrstvu a četné nálezy keramiky, zvířecích kostí a skla z konce 19. a počátku 20. století. Vrstva s nálezy byla zaznamenána na počátku výkopu na jihu a jako nevelká čochka v těsném, severním sousedství novověké studny. Nálezy je možné datovat díky výskytu regionálně oblíbené zakuřované keramiky a dalších typických keramických výrobků 19. století na jedné straně a díky nálezu zátky sodovky s nápisem výrobce (sodovkárna Králík), která v regionu působila během 20.–30. let 20. století, na straně druhé. Na GPS souřadnicích 49°03'01"N a 17°28'43"E se v ulici Vřesové podařilo zachytit studnu, která na základě svědectví pana Pochylého patřila jeho rodině, tj. k domu č. p. 11 a byla vybudovaná kolem roku 1900. V ulici Malostranské se podařilo zachytit nálezovou situaci odpadní vrstvy patrně z 19. století při křížení s ulicí Vřesovou a při vyústění do křižovatky ulic Ztracená a Spálená, a to v místě budované šachty. Výkop prováděný podél paty železničního náspu (úsek bez popisného označení) byl archeologicky negativní (Menoušková 2012).

Dana Menoušková

Literatura

Menoušková, D. 2012: *Uherské Hradiště-Sady – ul. Vřesová, Malostranská. Oprava kanalizace, stoka BVII-1, BVII-1a-1.* Rkp. nálezové zprávy, č. j. 807/12. Uloženo: archiv archeologického oddělení Slováckého muzea v Uherském Hradišti.

Resumé

Uherské Hradiště (Kat. Sady, Bez. Uherské Hradiště), Vřesová- und Malostranská-Straßen, Parz. Nr. 796/2; 813/3; 3859/1. 19.–20. Jahrhundert. Stadt, Brunnen. Rettungsgrabung.

UNIČOV (OKR. OLMOUC)

Olomoucká ulice. Středověk, novověk. Město. Záchranný výzkum.

V měsíci srpnu 2010 byla zahájena celková rekonstrukce komunikace a inženýrských sítí na Olomoucké ulici (obr. 130), která byla ve středověku vytyčena přibližně ve směru průběhu snad již předlokační komunikace od Olomouce a spolu s jihozápadně orientovanou Litovelskou ulicí vytvářela lichoběžníkový půdorys tržiště, dnešního Masarykova náměstí. V severní části města se obě komunikace spojily, aby od Šumvaldské brány směřovaly do prostoru Jeseníků za ložisky nerostných surovin. Pravděpodobně ještě ve středověku však došlo k preferenci komunikační trasy na Olomouc přes Šternberk Brničskou branou a starou trasu na Olomouc přes Olomouckou ulici uzavřela jen pro pěší určená Vodní branka (Kuča 2008, 884; Michna 1980, 178–180). V tomto prostoru byl také ve 30. letech 13. století založen konvent minoritů s kostelem sv. Kříže, ve kterém již v 70. letech 20. století proběhl archeologický výzkum P. Michny (1980). Tento výzkum objevil dva zahloubené suterény domů datované před vznik kostela. Zatímco mladší z těchto suterénů, tzv. zemnice č. 5 z 2. poloviny 13. století, vykazovala závislost orientace na průběh ulice, tak starší, tzv. zemnice č. 10 z 1. poloviny 13. století, ještě nerespektovala pravidelnou uliční strukturu. Výstavba kostela sv. Kříže a přilehlého hřbitova zjevně ovlivnily tvar ulice, jak ho známe z mapy stabilního katastru z roku 1834. V roce 1980 byly při pokládce elektrických kabelů jižně od kněžiště kostela nalezeny dva kostrové hroby

a zahloubené sídlištní objekty, které dokládají zástavbu v tomto prostoru již ve 13. století (Dohnal 1982).

Samotnému záchrannému výzkumu předcházely dvě drobné zjišťovací sondy S1/10 a S2/10 (0,9 × 0,9 m), které měly za cíl zjistit úroveň povrchu původního středověkého terénu. Ten byl zjištěn v hloubce cca 0,7 m pod současným povrchem. Vzhledem k této skutečnosti bylo se zástupci města a projektantem dohodnuto, že sanační vrstvy komunikace by neměly zasahovat pod tuto úroveň a středověké terény tak byly uchovány pro příští generace. Po skrývce podsypu komunikace bylo potvrzeno předpokládané značné porušení původního terénu liniemi inženýrských sítí (cca 50 %). Dokumentovány byly přeložky a rekonstrukce sítí, které přinesly poznatky o úpravách povrchu ulic ve 13. a 14. století v podobě tří horizontů primitivního dláždění oblázkovým šterkem, dřevěným haťováním a kladením dřevěných štíp kolmo na linii osy ulice, místy v podobě dřevěného roštu. Toto dřevěné zpevnění komunikace je datováno do 13. století, obdobně jako analogické zpevnění ulice na Masarykově třídě v Litovli (Šlézar, Faltýnek 2004, 206). Jižně od klášterního kostela byla zachycena torza čtyř kostrových hrobů a ojedinělé mělce zahloubené objekty ze 13. století, stopy komunikace se zde již nenacházely.

Mezi důležité objevy patří také dva zachycené suterény domů dokumentované na řezech výkopů pro inženýrské sítě. Starší suterén z 1. poloviny 13. století u situace III byl zahlouben 1,3 m do jílovitého podloží a u svého dna měl tři horizonty dřevěných podlah, z nichž mladší dvě byly od sebe odděleny požárovou vrstvičkou. Mladší suterén u situace IX z 2. poloviny 13. století byl již zahlouben do kulturní vrstvy 13. století a sahal do hloubky 1,8 m. Na dně byly dokumentovány stopy po vnitřní konstrukci v podobě sloupové jamky o průměru 0,4 m. Výplň suterénu byla překryta vrstvou s množstvím úlomků pískovců z horizontu výstavby konventního kostela, které převrstvila komunikační úroveň tehdejší ulice 14. století v podobě oblázkového šterku. V bezprostředním okolí obou těchto suterénů byly zaznamenány mělké sídlištní objekty z doby jejich fungování. I když nejsou známy přesné půdorysy zachycených suterénů, průběh hrany svisle zahloubených stěn naskýtá možnost rekonstrukce jejich orientace vzhledem k průběhu středověké komunikace (obr. 131). Tato rekonstrukce koreluje s poznatký P. Michny (1980). Oba suterény z 2. poloviny 13. století jsou orientovány v závislosti na průběhu uliční komunikace, zatímco oba starší suterény z 1. poloviny 13. století svoji orientaci na tuto linii nevykazují. Z toho vyplývá jistá neustálenost uliční sítě a snad i parcelace v počátcích města. Výsledky výzkumu na Masarykově náměstí v roce 2009 prokázaly stabilitu půdorysu vyměřeného lichoběžníkového tržiště již od doby lokace města (mimo drobnou anomálii na severozápadní straně Masarykova náměstí vzniklou v novověku; k tomu Faltýnek et al. 2010, 480). Nestabilita v době 1. poloviny 13. století se tak týká pravděpodobně okrajových částí města. Kolem poloviny 13. století dochází ke zpravidelnění a do jisté míry i stabilizaci

uliční sítě města. Tento akt by mohl mít odraz v písemných pramenech 13. století vztahujících se k městu Uničovu. Zatímco v období 1. poloviny 13. století je nově lokované město označováno jako Uničov, od 2. poloviny 13. století (1290) se označuje jako „Nova Civitas“ (případně alias Uničov; Kuča 2008, 880). Toto „nové město“ by mohlo být odrazem změny uspořádání poměrů v okrajových částech města a dotvoření základního půdorysu a uliční struktury. K definitivnímu ustálení uličních čar do podoby, kterou odráží stabilní katastr, dochází až na počátku 14. století. Svědčí o tom průběh uliční čáry s pozůstatky dřevohliněných domů z přelomu 13. a 14. století na východní straně Litovelské ulice, ten dokládá posun uliční čáry (Drobný 1997, 55). Také poloha obou nově objevených suterénů a existence dláždění až ze 14. století při ústí Haškovy ulice naznačují její vznik až na počátku 14. století v souvislosti se založením kláštera. Tato zjištění by mohla být důležitá v otázce malých a velkých měšťanských parcel z uničovské listiny z roku 1223 (např. Klápště 2002, 340; 2005, 369). Při neexistenci Haškovy ulice a kláštera minoritů ve 13. století se tak v půdorysu města rýsuje na jižní frontě domů Masarykova náměstí dlouhá „velká“ parcelace a na ni kolmo orientované kratší „malé“ parcely podél komunikačních tahů, pozdějších ulic. Tuto teorii podporuje i situování fojtského domu na jižní stranu náměstí do č. p. 36.

V proluce severně od budovy školní jídelny byl zjištěn neporušený původní terén, proto byl dohodnut archeologický výzkum tohoto prostoru pomocí sondy S3/10, která měla rozměr 28 m². V severovýchodní části sondy byla odkryta novověká (?) kamenná studna o vnitřní světlosti 0,9 m. Pod recentními a novověkými uloženinami se již v hloubce 0,4 m nacházela mazanícová destrukce dřevohliněného domu. Celkem byly v úrovních pod sebou odkryty destrukce tří dřevohliněných staveb ze 13.–14. století (pozůstatky dřevohliněných konstrukcí byly kromě výše uvedené Litovelské ulice zachyceny i v dalších částech města; srov. viz Dehnerová, Zatloukal 2003; Kaiser 2002; Grégr, Kaiser 2009). Z nejstarší stavby z 2. poloviny 13. století se podařilo dokumentovat i část půdorysu s jihozápadním nárožím v podobě shořelého trámového věnce. Situování stavby ukazuje opět vazbu na průběh komunikace, jako u suterénů z 2. poloviny 13. století (obr. 131). V jižní části sondy bylo patrné rozhraní měšťanské parcely a uličky z první poloviny 14. století, která byla vydlážděna drobným šterkem. Pod horizontem dřevohliněných staveb se od hloubky 1,1 m nacházely dvě kulturní vrstvy z doby 1. poloviny 13. století a několik zahloubených objektů doprovázených shlukem kůlových a sloupových jamek (ploty?). V hloubce 1,4 m souvrství nasedalo na jílové podloží. Zajímavými nálezy z tohoto lokačního horizontu 1. poloviny 13. století jsou olovený slítek o váze 115 g s viditelnými otisky dna a stěny tyglíku a drobné kapkovité slítky z výroby bronzoviny (vzorky byly analyzovány metodou XRF na Přírodovědecké fakultě Univerzity Palackého v Olomouci – RNDr. Sulovský a Mgr. Moník; olovený slítek obsahuje 95,1 % Pb a slítky z výroby bronzoviny obsahují cca 35 % Sn a 60 %

Obr. 132. Uničov, ulice Olomoucká. Sonda S7/12, plochá střešní krytina se zahroceným koncem.

Abb. 132. Uničov, Olomoucká-Straße. Sonde S7/12, flache Dach-eindeckung mit dem gespitzen Ende.

Cu). V okrajových částech města tak lze počítat s kovoliteckou výrobou související s těžbou a zpracováním kovů v Nízkém Jeseníku a existencí uničovského horního obvodu již v roce 1234. Nálezy slitků olova známe ze středověké Opavy, kde se měšťané angažovali ve zpracování a distribuci jeseníckého olova (hlavně do Uher) z ložisek u Horního Benešova. I v Opavě byli kovolitci zatlačeni do okrajových zón města (Kouřil 2006, 39; Wihoda 2007, 226).

Pavel Šlězár

Literatura

- Dehnerová, H., Zatloukal, R. 2003:** Uničov (okr. Olomouc). Haškova ulice č. p. 216. *Přehled výzkumů* 44, 281–282.
- Dohnal, V. 1982:** Středověké sídlištní objekty v Uničově (okr. Olomouc). *Přehled výzkumů* 1980, 42.
- Drobný, T. 1997:** Útvar archeologických výzkumů. In: *Památkový ústav v Olomouci. Výroční zpráva 1996*. Olomouc: Památkový ústav, 55–56.
- Faltýnek, K., Kaiser, L., Šlězár, P., Večeřa, P. 2010:** Uničov (okr. Olomouc). Masarykovo náměstí. *Přehled výzkumů* 51, 479–480.
- Grégr, J., Kaiser, L. 2009:** Uničov (okr. Olomouc). Masarykovo náměstí 36. *Přehled výzkumů* 50, 445.
- Kaiser, L. 2008:** Uničov (okr. Olomouc). Školní ulice, p. č. 2574. *Přehled výzkumů* 49, 451–452.
- Klápště, J. 2002:** Měšťané a lidé z města. In: M. Nodl, F. Šmahel (eds.): *Člověk českého středověku*. Praha: Argo, 335–363.
- Klápště, J. 2005:** *Proměna českých zemí ve středověku*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny.
- Kouřil, P. 2006:** Život v raně středověkém městě ve světle archeologie. In: M. Čapský (ed.): *Opava*. Praha: Nakladatelství Lidové noviny, 27–42.
- Kuča, K. 2008:** *Města a městečka v Čechách, na Moravě a ve Slezsku. VII. díl, Str-U*. Praha: Libri.

Michna, P. 1980: Dvě sídlištní stavby z počátků lokačního Uničova. Příspěvek k otázce zemnic ve městech a vesnicích 13. století. *Vlastivědný věstník moravský* 32, 161–186.

Šlězár, P., Faltýnek, K. 2004: Litovel (okr. Olomouc). Centrum města. *Přehled výzkumů* 45, 204–207.

Wihoda, M. 2007: *Vladislav Jindřich*. Brno: Matice moravská.

Resumé

Uničov (Bez. Olomouc), Olomoucká-Straße. Mittelalter, Neuzeit. Stadt. Rettungsgrabung.

UNIČOV (OKR. OLMOUC)

Třída Dr. Beneše č. p. 88, parc. č. 236. Středověk, novověk. Město, sídlištní vrstvy. Záchraný výzkum.

V srpnu 2011 se na ploše zbouraného původního domu uskutečnil záchraný výzkum formou dohledu vyvolaný výstavbou rodinného domu na třídě Dr. Beneše č. p. 88. Lokalita se nachází v městské památkové zóně Uničov před někdejší městskou hradbou. Poloha naleziště je dána souřadnicemi: Y = 554507,12, X = 1100718,03; Y = 554498,25, X = 1100716,06; Y = 554497,50, X = 1100720,63; Y = 554483,40, X = 1100717,14; Y = 554481,63, X = 1100724,43; Y = 554503,50, X = 1100729,74.

Ve výkopech pro základové pásy budoucího domu (hloubka 1 m, šířka 0,7 m) byly zdokumentovány dva profily. Ve výkopu pro jižní obvodovou zeď byla pod recentními navážkami zachycena část kulturní vrstvy k 103, která obsahovala keramiku z 15. století. V protilehlém výkopu na severní straně pak byla zjištěna novověká vrstva k 107 s nalezenými zlomky keramiky z 16.–17. století.